

Somogyi Bianka – Vargháné Szántó Ágnes

Ismeretátadás és élmény Levéltár-pedagógia a MNL Baranya Vármegyei Levéltárában

Bevezetés

A közgyűjtemények fogalmához a társadalom túlnyomó többsége még napjainkban is elsősorban a könyvtárakat és múzeumokat társítja. Az iskolai tanórákat kiegészítő foglalkozások kapcsán pedig egyértelműen a múzeumpedagógia terjedt el a leghangúlyosabban a köztudatban. Ez részben funkciótörténeti okokkal magyarázható, hiszen míg a múzeumok már a 18. században elérhetővé váltak a nagy nyilvánosság számára,¹ a „nyitott levéltár” elképzelés az 1950-es évektől kezdett kibontakozni, de csupán az 1970-es évektől irányult egyre több figyelem ennek az új szemléletnek a megvalósítására.² A hagyományosan zárt, elsősorban államigazgatási és tudományos-szakmai célokat kiszolgáló levéltár fokozatosan vált a szélesebb nyilvánosságot is megszólító és bevonó tudományos-kulturális intézménnyé. Ebben a folyamatban meghatározó jelentőségű volt a levéltárak közművelődési és ismeretterjesztő tevékenységének megjelenése, mely kezdetben főként kiadványok publikálásában, kiállítások és raktárlátogatások szervezésében nyilvánult meg. A szolgáltató (nyitott) levéltár koncepció³ az oktatási intézményekkel való kapcsolatépítéssel bővítette ezt a kínálatot az egyetemi oktatásban való részvétel mellett a közép- és alapfokú iskolák csoportjai számára tartott foglalkozások révén.

Az iskolák és levéltárak közötti szakmai együttműködés az 1980-as években, különösen a fakultációs oktatás bevezetésével⁴ vett lendületet, amely új pedagógiai lehetőségeket, egyben új kihívásokat teremtett a tanárok számára. Ennek köszönhetően került fokozottabban a pedagógusok látókörébe a levéltár, és vették igénybe annak szakmai kapacitásait, különösen a történelmi, földrajzi és ügyviteli ismeretek elmélyítését célzó levéltárismereti és forrásbemutató foglalkozások során.⁵ A levéltári helyszíneken megvalósuló tanórákkal olyan alternatív tanulási szintér nyílt meg, amely elősegítette mind a tanulók, mind az oktatók számára a levéltári intézményrendszer szervezeti felépítésének és működési mechanizmusainak megismerését, valamint a primer források pedagógiai célú hasznosítását és beépítését az oktatási folyamatba.

¹ KOLTAI 2011. 14.

² SZIGETVÁRY 2009. 535.

³ A kezdeményezés intézményes keretei 2012-ben formálódtak meg, amikor a Magyar Levéltárosok Egyesülete hivatalosan útjára indította a Nyitott Levéltárak programsorozatát. A program célja, hogy a levéltárak – melyek az átlagember számára talán a legkevésbé ismert közgyűjtemények közé tartoznak – kilépjenek a szélesebb nyilvánosság elé, és bemutassák az általuk őrzött értékeket, valamint megismertessék az iratok megőrzését, feldolgozását és közzétételét szolgáló munkájukat is. <https://www.hungaricana.hu/hu/nka25/leveltar/nyitott-leveltarak-programsorozat/> [2025. 08. 08.]

⁴ 1985. tv.

⁵ SZIGETVÁRY 2009. 538.

Ilyen előzményekkel kezdett formálódni a levéltár-pedagógia mint önálló tudományterület, amelyet az iskolán kívüli oktatási tevékenységeket magába foglaló, nem formális oktatás keretein belül lehet értelmezni.⁶ A tanórán kívüli oktatás elismertetésében fontos szerepet játszott az Európai Bizottság által 2000-ben kiadott, *Memorandum az életen át tartó tanulásról* című dokumentum is.⁷ Ez a forma alapvetően az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning) fogalomhoz kapcsolódik, és főként a felnőttoktatásban betöltött szerepe hangsúlyos, de ez nem jelenti azt, hogy az oktatás más területein és szintjein ne lehetne hatékonyan alkalmazni a módszereit. Mivel az elképzelés a készségek fejlesztésére épít, ezért az alap- és középfokú oktatásban is egyre inkább teret nyer magának, ahol ma már kompetenciaalapú oktatás folyik. Hangsúlyosabb megjelenése a 2012-es, a *Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról* (NAT) szóló kormányrendeletben is tetten érhető, miszerint: „A tanulási tevékenység legfőbb célja olyan tanulói kompetenciák fejlesztése, amelyek lehetővé teszik az ismereteknek különböző helyzetekben történő kreatív alkalmazását. A tevékenységekre épülő tanulásszervezési formák segítik a tanulót a tanulási eredmények által kijelölt ismeretek megszerzésében, és ezen keresztül a kompetenciák fejlesztésében”.⁸

A készségek fejlesztése mellett a forrásközpontú történelemtanításban is fontos szerepet tölthet be a levéltár-pedagógia, hiszen az írott források őrzője, feldolgozója is az intézmény maga.

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára és a nem formális oktatás

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Baranya Vármegyei Levéltára a pécsi középiskolákkal, illetve a Pécsi Tudományegyetemmel kialakított szakmai együttműködéseknek köszönhetően több évtizedre visszatekintő oktatási-képzési tapasztalattal bír, többek között levéltár- és forrásismereti órák, levéltár-látogatások, illetve egyetemi hallgatók kutatásainak ösztönzése és támogatása révén. Ugyanakkor törekszik arra, hogy minél szélesebb palettán kínáljon lehetőségeket a középfokú oktatásban résztvevők számára. Ennek keretében hívta életre 2022-ben az 1848/49-es, illetve az 1956-os forradalmi események pécsi helyszíneit bejáró tematikus városi sétákat. A programok relevanciáját az adja, hogy a történelem tantárgy fókuszában a nemzetközi történelem és a magyar állam története áll. A helyi tantervek kialakítása során nyílik lehetőség arra, hogy egy intézmény a saját települése, közvetlen környezete történetét is megismertesse a tanulókkal, az elenyésző számú, szabadon felhasználható tanórát azonban jellemzően ismétlésre vagy a nehezebb témák elmélyítésére szánják a történelemtanárok. A helytörténet nem érettségi követelmény, így kevesebb figyelmet kap, és csak érintőlegesen kerül megemlítésre a tanórák keretein belül. Az osztálykirándulások adhatnak lehetőséget arra, hogy egy adott településsel, környezettel megismerkedjenek a tanulók, de ezek általában nem a saját lakóhelyükön valósulnak meg, így – bár helytörténeti ismeretekkel bővül a tudásuk – a saját lokális identitásuk kialakításában nem játszanak szerepet. A levéltári foglalkozások azonban hiánypótló módon kínálnak lehetőséget arra, hogy a résztvevők – tanulók és pedagógusok egyaránt –

6 VÁGOLA 2013. 61.

7 EUROPEAN COMMISSION 2000.

8 KORM. RENDELET 2012.

közelebb kerüljenek saját településük múltjához, személyesebb módon kapcsolódjanak a történelemhez, a történelmi események és folyamatok pedig kézzelfoghatóbbá, élményszerűbbé váljanak számukra.

Tulajdonképpen ezekkel a tevékenységekkel a levéltár le is fedhetné a közművelődési tevékenységi feladatait,⁹ azonban még mindig sok kiaknázatlan lehetőség rejlik mind a levéltár épülete, mind az általa őrzött anyagok oktatási célú felhasználása területén. Országos szinten ennek beindításához a 2010-es évek elejétől kiírt TÁMOP pályázatok¹⁰ adtak lendületet, melyek anyagi forrást biztosítottak arra, hogy az amúgy is agilis levéltári dolgozók minőségi foglalkozásokat, segédanyagokat fejleszthessenek ki.¹¹ Pécssett a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) pályázatnak köszönhetően a levéltár Rét utcai részlegében 2013-ban Oktatótér került kialakításra. A levéltár- és forrásismereti órák mellett immár teret kaphatott az 1848-as, illetve az 1956-os pécsi eseményeket feldolgozó, levéltári iratanyagon alapuló, de már csoportmunkát és kreatív alkotótevékenységet is igénylő levéltári foglalkozás is. A következő lépés a levéltár-pedagógia megjelenése volt, amelynek keretében olyan komplex programokat állítottunk össze, amelyeknél a készség- és kompetenciafejlesztés is hangsúlyosabb szerepet kap.

A levéltár-pedagógia meghatározása

A levéltár-pedagógia fiatal területnek számít a pedagógián és a levéltári szakmán belül is, így mind a módszerei, mind az eszköztára folyamatosan formálódik, tapasztalati úton alakítjuk ki a jó gyakorlatokat. A fogalom definíciója terén sincs teljes konszenzus, de az idő előrehaladtával, a személyi és tárgyi feltételek megteremtése mellett a levéltár-pedagógia elméleti háttérének megalapozása is szükségessé vált. A levéltár-pedagógia kifejezés Magyarországon először 1976-ban jelent meg, ekkor még csak az iskolák és levéltárak helytörténeti tematikájú együttműködésére helyeződött a hangsúly.¹² Ezt követően hosszú évekig nem történt előrelépés a didaktikai és módszertani keretek meghatározásában.

Napjainkban a levéltár-pedagógia definíciójának megfogalmazása során figyelembe kell vennünk a levéltár mint intézmény sajátosságait, ötvözve annak alapvető tevékenységét az oktatási-nevelési szempontokkal. Ehhez kiindulópontként szolgál a múzeumpedagógia meghatározása, hiszen mint közgyűjteményi és nem formális tér ez áll legközelebb a levéltárakhoz. Emellett az is kétségtelen, hogy a múzeumpedagógia területén jóval bővebb elméleti és módszertani háttér áll rendelkezésünkre. Mindezek figyelembevételével „[a levéltár-pedagógia] a levéltár (irat)anyaga, kutatómunkája, valamint látogatói közötti közvetítőtevékenység azon területe, amely a gyermek- és ifjúsági korosztály oktatásával, nevelésével foglalkozik”.¹³ E fogalom szerint a levéltár mint tevékenységi helyszín nem feltétele a levéltár-pedagógiai foglalkozásoknak.¹⁴

⁹ 1995. tv.

¹⁰ TÁMOP 2010.

¹¹ RÁCZ 2013. 48.

¹² SIMONKAY 2017. 50.

¹³ SIMONKAY 2017. 51.

¹⁴ Saját tapasztalatunk is az, hogy sokkal fókuszáltabb és hatékonyabb munkát tudunk végezni, ha előzetesen az iskolában, a saját környezetükben tartunk az adott diákcsoportnak órákat, ahol már az alapinformációkkal ellátjuk őket, és egy következő alkalommal fogadjuk a csoportot a levéltár épületében. Ekkor már előzetes

A megyei levéltárak egyesítésével a 2012-ben létrejött MNL a közművelődési-oktatási stratégiája keretében fogalmazta meg a levéltár-pedagógiai koncepcióját, melyhez 2023-ban a MNL belső használatra készített egy részletes folyamatleírást is. Eszerint a levéltár-pedagógia egy levéltár-pedagógus által vezetett élményalapú, nem formális oktatási tevékenység, mely a levéltári iratgyűjtemény bemutatásával, feldolgozásával, a levéltári törvényt betartva teszi elérhetővé az általa őrzött kulturális örökséget az oktatási intézményekben tanulók számára. Ezek az interaktív tematikus foglalkozások – igazodva a résztvevő diákok életkori sajátosságaihoz – szervezett keretek között valósulnak meg a levéltárak épületében, illetve külső helyszíneken, esetleg az online térben. A foglalkozások célja a tanulás folyamatának cselekvésorientált és élményalapú támogatása, az oktatási keretek között megszerzett tudás elmélyítése, illetve új ismeretek átadása, a kritikai gondolkodás kialakítása, megerősítése. Mindez részben kötetlenül, a tevékenység, az önkifejezés és a kreativitás szabadságának megélése útján történik.

Levéltár-pedagógia a MNL Baranya Vármegyei Levéltárában

A levéltár-pedagógiai foglalkozások professzionálisabb tervezésére egy 2024-ben indult országos projekt teremtett alkalmat, ugyanis a Nemzeti Művelődési Intézet irányításával megvalósuló Petőfi Kulturális Programhoz a MNL is csatlakozott. A programelemek sorába egy háromalkalmas levéltár-pedagógiai programsorozat is bekerült. A felkészülés során igyekeztünk szakmailag a lehető legjobb minőségre törekedni, így vettük alapul a NAT-ot, amit ötvöztünk a saját muníciónkkal. Ez alapján került fókuszba a családkutatás, illetve a címertan. A téma relevanciája több szempontból is alátámasztható. Egyrészt az általános iskola 5. osztályának szóló kerettantervben¹⁵ előírtaknak megfelelően a *Személyes történelem* témakör közel teljesen lefedhető az elkészült foglalkozással, másrészt kompetenciafejlesztésre is sor kerül mint a tanulás, a kreativitás kompetenciái, illetve a kommunikációs, matematikai-gondolkodási, személyes és társas, de a munkavállalói és vállalkozási kompetenciák is. Mindemellett a család mint téma azért is jó választás, mert mindenkinek van hozzá kapcsolódási pontja, illetve a tapasztalat és a látogatottsági statisztikáink is azt mutatják, hogy az intézményünkbe beiratkozó kutatók nagy arányban családtörténeti kutatás miatt választják a levéltár szolgáltatásait. A felsoroltakon túl a családfáknak és családnarratíváknak abban is fontos szerepük van, hogy az egyén az öröklött családi mintákat, fennmaradt stratégiákat felismerje, mely ismeretek birtokában el tud szakadni azoktól a mechanizmusoktól, amelyek, ha sokszor tudat alatt is, de hátráltatják az önmegvalósítást.¹⁶

A rendhagyó tanórák összeállításánál fókuszpontjaink a következők: 1) a levéltár mint közgyűjtemény megismertetése a diákokkal, 2) a levéltár mint kutatási tér, 3) ismeretátadás élményszerű elemekkel kiegészítve, 4) kompetenciák és készségek fejlesztése.

Hosszú távú célunk az, hogy minél szélesebb körben tudjuk megszólítani a diákokat, illetve a történelemtanárok számára olyan levéltár-pedagógiai csomagot tudjunk kiajánlani, amely kapcsolódik a kerettantervhez és a tananyag mélyebb megértését segíti elő,

tudással érkeznek a diákok, így teret kapunk arra, hogy a magyarázat mérséklésével a tapasztalati tanulásra helyezzük a hangsúlyt.

¹⁵ KERETTANTERV 2020.

¹⁶ BORECZKY 2015. 123.

legyen szó az általános vagy a középiskolás korosztályról. Emellett nem titkolt célunk az, hogy a helytörténet fontosságát is hangsúlyozzuk, és lehetőséget teremtsünk arra, hogy az iskola keretein kívül megismerjék a diákok közvetlen környezetük történetét, ezzel a személyes és lokális identitásukat is fejlesztve.

A Családtörténet–kutatás foglalkozássorozat bemutatása

A bemutatásra kerülő levéltár-pedagógiai foglalkozás alapegységét a tanórai időkeret határozza meg, mert annak első két alkalma az iskolában kerül megrendezésre, a harmadik órán pedig a diákok látogatnak el a levéltárba. A levéltár-pedagógiai foglalkozásunk összeállítása során arra törekedtünk, hogy a NAT kerettanterveiben¹⁷ foglalt kompetenciák fejlesztése megjelenjen, de emellett fontos szempontnak tartottuk a levéltár intézményének bemutatását is. A foglalkozást kifejezetten 5. osztályosoknak terveztük, de ha igény mutatkozik rá, kisebb átalakításokkal a felső tagozat többi osztályában is megvalósítható, melyre szintén volt már példa.

Az óra elején bemutatjuk a levéltár intézményét, és olyan tárgyakat, iratokat, dokumentumokat (fotó, képeslap, kiadvány, iratmásolat, bizonyítvány stb.) vizsgálunk meg együtt, amelyek különböző közgyűjtemények állományát képezik. Ezt a témát az úgynevezett „dobozos játék” segítségével dolgozzuk fel. Ezzel a játékkal aktivizáljuk a diákokat, együtt gondolkodásra készítjük őket, emellett a kommunikációjukat és kifejezőmódjukat is fejlesztjük, hiszen a dobozban található tárgyairól, iratokról és dokumentumokról saját maguk fogalmazzák meg a gondolataikat, amelyeket mi korrigálunk, kiegészítünk. Általánosságban elmondható, hogy a játék végére mindenkinél tisztázódik a közgyűjtemények fogalma, valamint a köztük lévő hasonlóságok és különbségek. Mivel ez az első mozzanata a foglalkozásnak, a hangulat oldása miatt egy falevelet is a dobozba rejtünk, ami egyrészt derűt vált ki a diákokból, másrészt jól példázza azt a feltételezést, hogy a levéltár intézményének funkciója milyen kevésbé van jelen a köztudatban.¹⁸ A tanulók nagy érdeklődést mutatnak a doboz tartalma iránt, emiatt elindul egy diskurzus, és aktívan bevonódnak az óra menetébe. A dobozba rejtett „kincsek” nemcsak a közgyűjtemények fogalmának tisztázására adnak lehetőséget, hanem arra is, hogy

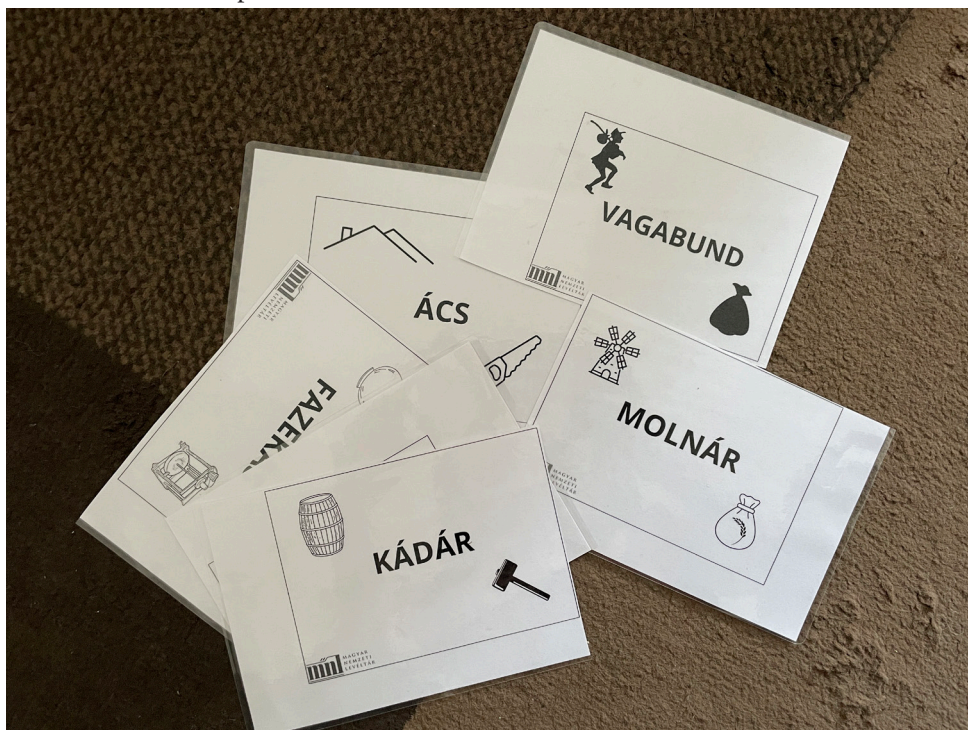
1. kép – A „dobozos játék” kelléke: levéltári savmentes doboz iratokkal, dokumentumokkal, tárgyakkal

¹⁷ KERETTANTERV 2020.

¹⁸ Valós tapasztalatot osztunk meg a diákokkal, ahogy a foglalkozás egészében erre törekszünk, hiszen a kongruencia elengedhetetlen a pedagógiai munka során.

beszéljünk arról, mi az a forrás, a forrásérték, és hogyan lehet felhasználni azokat egy-egy kutatás során.

A foglalkozás következő eleme a családtörténet-kutatást járja körül. A kutatás szempontjából elsődleges forrásokat, az életfordulókhöz kapcsolódó anyakönyveket, majd a még a levéltárba ellátogató felnőtt kutatók számára sem ismert, adatgazdag iskolai anyakönyveket, osztálynaplókat mutatjuk be. A diákok a harmadik alkalom során eredetiben is megtekinthetik a felsorolt anyagokat. Az említett iratok és dokumentumok tulajdonképpen a forráselemzés módszereivel kerülnek feldolgozásra, részletebben megvizsgáljuk azokat az információkat, amelyeket kiolvashatunk belőlük: a névhasználat, foglalkozás, vallás, gyermekhalandóság mellett a 19–20. századi kézírás olvasásával a tanulási kompetencia is fejleszthetővé válik. A foglalkozás ezen részével egyrészt a saját identitásuk erősítése és a családjuk története iránti kíváncsiság felkeltése és felerősítése a célunk, másrészt annak bemutatása, hogy a mikrotörténelem adatainak szintetizálásával nagyobb folyamatokról teljesebb képet kaphatnak. Az említett információk közül, a foglalkozásokat kiemelve csoportfeladat végrehajtására invitáljuk a tanulókat, ezzel fejlesztve a kooperációs készségüket is. A „foglalkozáskártyák” feladattal újból aktivizáljuk őket, melyre a figyelem fenntartása miatt is szükség van. A kisebb csoportokat, az idő szoros tartása miatt, az ülésrend szerint osztjuk be, amivel együttműködésre sarkalljuk a diákokat, illetve a szociális készségüket is fejlesztjük. A kártyákon olyan foglalkozások szerepelnek, melyek a régműltből eredeztethetők, a kiscsoportok feladata az, hogy egy szoborképben mutassák be társaiknak az adott professziót, akiknek ki kell találniuk, mit látnak.

2. kép – A foglalkozáskártyák

Rövid szünet után lezárjuk a családkutatás témáját, és egy „családi kincsesláda” összeállítására ösztönözzük a diákokat. Saját tapasztalatuk és az előző órán hallottak alapján összegyűjtjük szóban, melyek azok az iratok, dokumentumok, emlékek, tárgyak, amelyeket érdemes megmenteni az utókor számára, és nem utolsósorban a családkutatás szempontjából is releváns forrásnak számítanak.

A következő órán szintén a kerettantervben található címerek témájával foglalkozunk. Bevezetésként ismertetjük a címer fogalmát, funkcióját, majd körüljárjuk, hogy – akár manapság is – hol találkozhatunk ezekkel a jelképekkel. Ekkor mindig az adott intézmény és/vagy település címerét elemezzük, amelyekről a legtöbb esetben a diákok már rendelkeznek információval, így dialógus formájában együtt építjük a tudásanyagot. Az óra második felében fiktív címer megrajzolására kerül sor. Mivel a foglalkozás fő témája a családkutatás, ezért „családi címerek” készítésére invitáljuk a diákokat. Ezeket az óra végén önkéntes alapon be is mutathatják, ezzel prezentálva a személyes és családi identitásukat és fejlesztve a kifejezőkészségüket.

3. kép – A címerrajz készítéséhez szükséges címeralap és címerállatok

A saját címer tervezése során többször tapasztaltuk azt, hogy egyes diákok tanácsalannak abban a tekintetben, hogy milyen elemekkel, motívumokkal, szimbólumokkal jelelnék meg a családjukat. Ilyenkor mindig odamegyünk hozzájuk és beszélgetünk velük, gondolkodásra késztetjük őket, és segítünk összeállítani a koncepciót. Ezen a ponton nagy szükség van az empátiára és a pedagógiai tudásra, hiszen sokféle családmoddellal találkozhatunk. Elvált szülők esetén például előkerül az a téma, hogy milyen a kapcsolat a szülők között, az új partnerekkel és azok családjával. Pozitív élmény, hogy rövid ismeretség után

is sikerül bizalmat kialakítanunk a tanulókkal, akik megnyílnak, és őszintén beszélnek a családi mechanizmusairól. A foglalkozás végén reflexiót kérünk a diákoktól, melyben arra vagyunk kíváncsiak, hogy melyik részét élvezték a legjobban az órának, és mi az a tudás, érdekesség, amit magukkal visznek.

A harmadik alkalom során az osztály ellátogat a levéltárba, ahol a prezentáción láttak valóságossá válnak, és fizikai értelemben is megtekinthetik az iratokat és a – nagyközönség előtt zárt, illetve csak egyedi alkalmakkor megnyitott – raktárunkat. Ezeken a foglalkozásokon kézzelfoghatóvá válnak az addig csak másolatban vagy kivetítőn megismert források, ugyanakkor dialógus formában az iratok megőrzésének állományvédelmi szempontjairól is kapnak ízelítőt a diákok. A levéltáros gyakorlati munkája, illetve az ahhoz kapcsolódó munkavédelmi ismeretek is terítékre kerülnek. A kérdéseikből azt a következtetést lehet levonni, hogy ténylegesen érdekli őket a levéltárban folyó munka és az általunk őrzött anyag tartalma és tárolásának módja. A Király utcai részlegünkben nincs foglalkoztatóterünk, viszont a foglalkozás témájához kapcsolódó iratok, dokumentumok ebben a raktárban találhatók meg. Egyelőre azt az unikális élményt tudjuk biztosítani a diákoknak, hogy a háromemeletes (közel 9 méter belmagasságú és 50 méter hosszú) raktárunkban vezetjük le a foglalkozást, illetve körbejárhatják azt a területet, ahol az iratokat tároljuk. Már az elején jelezzük, hogy érdemes figyelni, hiszen az alkalmat egy nyomozós-matematikai feladattal zárjuk, ahol számok keresése a feladatuk. Két- vagy háromfős csoportokat alkotnak, és minden csapat kap egy kérdést, amelyre a válasz egy olyan szám, ami kikereshető vagy leolvasható a kikészített iratok, dokumentumok vagy a raktár egyes részeinek felkutatása segítségével. A raktárban elhelyezett hőmérő, illetve páratartalom-mérő készülék is szerepet kap ebben a feladatban. Ha minden csoport megtalálta a saját számát, a végén összeadást kell elvégezni, és amennyiben az így kapott szám megegyezik az általunk előre felírt számmal, akkor sikeresen teljesítették a feladatot. Ennek a programelemnek a továbbgondolása és fejlesztése folyamatban van, szeretnénk beépíteni egy jutalmazási elemet, hogy a diákok még motiváltabbak legyenek a nyomkeresésben.

Ezen a ponton kell megemlíteni a levéltár-pedagógus szerepének fontosságát, amely az egész foglalkozás során meghatározó. A történelmi képzettség és a levéltárszakmai tudás mellett pedagógiai-pszichológiai ismeretekkel is rendelkeznie kell a foglalkozás vezetőjének, hiszen a diákok motiválása, a velük való kommunikáció és a tanóra levezénylése igényli ezekkel a készségekkel való felvértezettséget. Az MNL Baranya Vármegyei Levéltárában a levéltárpedagógia-foglalkozások esetében mind az összeállításban, mind a megvalósításban közösen dolgozunk. Ez a „páros modell” biztonságérzetet nyújt, hiszen az alkalmak során előállhatnak olyan helyzetek, ahol improvizálni kell, aktiválni kell a problémamegoldó képességet. A figyelem megtartása és a diákok motiválása is könnyebb úgy, hogyha nem csak magunkra vagyunk utalva. Előnye még, hogy más-más készségekben vagyunk erősebbek, így ki tudjuk egészíteni egymást, és a feladatokat is eképpen osztjuk fel egymás között.

Konklúzió

A pozitív visszajelzések miatt a projekt lezárása után is folytatjuk a munkát, fejlesztjük azt, és folyamatosan bővítjük a kapcsolatot pécsi iskolákkal, akiknek kiajánljuk a foglalkozásainkat. Ezen felül több pedagógussal jó kapcsolatot sikerült kialakítanunk, így az ő szemé-

lyes megkeresésük nyomán a jövőben a levéltár-pedagógiai foglalkozások körét kibővítjük a középiskolás korosztálynak szóló tematikus program kialakításával.

A levéltár-pedagógia a szó valós és átvitt értelmében is teret nyújt arra, hogy a levéltárak az eddigieknél aktívabban kapcsolódjanak be az oktatásba. Egyelőre már az nagy nyereség, hogy a tizenévesek találkoznak a levéltár fogalmával, és tudatosul bennük az intézmény létezése és fontossága, de a tapasztalatok alapján az is látható, hogy a történelmi és kritikai gondolkodás fejlesztésében is megfelelő platformnak bizonyul. A foglalkozásokkal hosszú távon megalapozható a levéltári források „értő” használata, és lehetőség nyílik arra is, hogy a programokon részt vevő fiatalok később tudatos kutatóként, esetleg potenciális szakmai utánpótlásként térjenek vissza az intézménybe.

KÉPJEGYZÉK

1. kép	A „dobozos játék” kelléke: levéltári savmentes doboz iratokkal, dokumentumokkal, tárgyakkal. Saját felvétel.
2. kép	A foglalkozáskártyák. Saját felvétel.
3. kép	A címerrajz készítéséhez szükséges címeralap és címerállatok. Saját felvétel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1985. TV.	1985. évi I. törvény az oktatásról. (https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98500001.tv&txtreferer=99600124.tv) [2025.11.03.]
1995. TV.	1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről. (https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500066.TV) [2025.11.03.]
BORECZKY 2015	BORECZKY Ágnes: Családkutatások nevelésszociológiai nézőpontból. In: <i>A nevelésszociológia alapjai</i> . Szerk. VARGA Aranka. Pécs, 2015. 103–135.
EUROPEAN COMMISSION 2000	<i>Memorandum on Lifelong Learning</i> . (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:c11047) [2025.04.03.]
KORM. RENDELET 2012	VI. 4. Korm. rendelet 110/2012 a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. (https://njt.hu/jogszabaly/2012-110-20-22) [2025.11.03.]
KERETTANTERV 2020	<i>Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára (2020)</i> . (https://www.oktatas.hu/koznevelis/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8) [2025.05.05.]
KOLTAI 2011	KOLTAI Zsuzsa: <i>A múzeumi kultúráközvetítés változó világa</i> . Veszprém, 2011. (Iskolakultúra-könyvek 11.)
RÁCZ 2013	RÁCZ Attila: TÁMOP gyermekfoglalkozások Budapest főváros levéltára szervezésében. <i>Levéltári Szemle</i> 63. (2013):4. 48–54.

- SIMONKAY 2017 SIMONKAY Márton: Levéltár-pedagógia ma és holnap. *Levéltári Szemle* 67. (2017):4. 50–52.
- SZIGETVÁRY 2009 SZIGETVÁRY Éva: A közművelődési és ismeretterjesztő feladatok. In: *Levéltári kézikönyv*. Szerk. KÖRMENDY Lajos. Budapest, 2009. 535–541.
- TÁMOP 2010 *TÁMOP – 3.2.11/10/1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása*. (https://archive.palyazat.gov.hu/unios_palyazat_tanorai_tanoran_kivuli_es_szabadidos_tevékenységek_tamogatasara) [2025.05.05.]
- VÁGOLA 2013 VÁGOLA Éva: A tanórán kívüli oktatás és az élménypedagógia pszichológiai, pedagógiai szempontjai és előnyei. *Levéltári Szemle* 63. (2013):4. 61–71.

Knowledge Transfer and Learning Experience Archival Pedagogy in National Archives of Hungary Baranya County Archives

by Bianka Somogyi – Ágnes Vargháné Szántó

(Summary)

Archives were initially closed institutions which served primarily administrative and scholarly purposes. However, throughout the past century, archives have undergone a gradual transformation as their functions have expanded: their role in public education and knowledge dissemination has also become increasingly significant. Within this process, archival pedagogy initiatives play a particularly fundamental role. At first, they manifested in the organization of exhibitions and repository visits, but closer collaboration with educational institutions enabled the development of more complex educational programs. As a form of non-formal education, archival pedagogy plays a prominent role in competency building and source-based history teaching. Using written sources for pedagogical purposes not only enhances skills such as critical thinking, communication and problem-solving, but also encourages an experiential and creative interpretation of history. Archival pedagogy activities create new, alternative learning environments which, through direct experiences, promote the shaping of students' historical awareness. In recent years, the Baranya County Archives of the Hungarian National Archives have consistently developed new programs that align with the school curriculum and support teachers. This study presents a family history-themed session, discussing the elements of the program as well as the chosen methods and practical experiences. Our aim is to increase the accessibility of archival pedagogy activities and, with local and family history-based approaches, make history more tangible for students. In this way, we support the transmission of knowledge while also cultivating critical thinking, local identity and personal engagement. In the long term, we contribute to enriching the historical perspectives of younger generations.